

UDC 930.85(4–12)

YU ISSN 0350–7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

XXXII–XXXIII

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

Rédacteur

LJUBINKO RADENKOVIĆ

Directeur de l'Institut des Etudes balkaniques

Membres de la Rédaction

FRANCIS CONTE (Paris), DIMITRIJE DJORDJEVIĆ (Santa Barbara),

MILKA IVIĆ, DJORDJE S. KOSTIĆ, LJUBOMIR MAKSIMOVIĆ,

DANICA POPOVIĆ, BILJANA SIKIMIĆ,

ANTHONY-EMIL TACHIAOS (Thessalonique), NIKOLA TASIĆ,

SVETLANA M. TOLSTOÏ (Moscou), GABRIELLA SCHUBERT (Jena),

KRANISLAV VRANIĆ (secrétaire)

BELGRADE

2003

Stefano Aloe: *Angelo de Gubernatis e il mondo slavo, Gli esordi della slavistica italiana nei libri, nelle riviste e nell'epistolario di un pioniere (1865-1913)*, Studi slavi e baltici, Dipartimento di linguistica, Università degli studi di Pisa, Pisa 2000, 316

Ова њига посвећена је представљању и проучавању словенске мисли у Италији кроз напоре ерудите Ан ела де Губернатиса, у другој половини XIX и почетком XX века, у годинама које се сматрају преломним за почетак развоја италијанске славистике. Основне преокупације аутора усмерене су, с једне стране, ка утвривању улоге Губернатиса, русисте и слависте, у успостављању ове дисциплине у Италији, а с друге, на степен његовог познавања руске књижевности. Изворе ових истраживања Алоје је налазио у Губернатисовим књигама, у првим италијанским славистичким часописима у којима је он сарађивао или их уређивао (*Rivista europea*, *Nuova antologia*, *Revista internazionale*, *Natura e arte*), затим у архивској грађи која се односи на његову кореспонденцију чувану у библиотекама Фиренце, Москве, Санкт Петербурга или Прага.

Алоје је, сходно обиму грађе и активностима Губернатиса, конципирао два основна одељка књиге *Русија* (поглавља: 1. Први односи са Русима (21-47); 2. *Rivista europea*: Татјана Светоф (49-70), *Vestnik Evropy* (71-92), Алексеј Толстој (93-101), Louis Leger (102-119); и 3. Нове иницијативе (1867-1888): *Nuova antologia* и *Dizionario* (121-138); *Revue internationale* и *Dictionnaire* (139-155) и *Словенски свет* (Пољска (159-189), Чешка (190-198), Словени: Србија (199-232), Хрватска и Далмација (233-251), Бугарска (252-258).

Резултати истраживања представљени су у одељку *Закључци*. Веома

информативни и подстицајни за даља истраживања јесу подаци наведени у *Додатку*: Каталог *Slavica* у фонду де Губернатиса у Централној националној библиотеци у Фиренци (стр. 267-287), затим библиографије: Славистика у Италији од XIX века (289-290), Библиографија радова о Губернатису (290-292), Библиографија радова Ан ела и Софије де Губернатис који се односе на славистичке теме (292-293), Библиографија Губернатисових чланака у руским, осталим словенским (293-294) и италијанским часописима (294-296), Библиографија словенских аутора или тема у часописима којима је руководио Губернатис (296-306), Попис објављене (306) и необјављене кореспонденције А. Губернатиса (306-308). Следи Индекс имена (309-316) који не само што омогућава брже сналажење него представља и попис Губернатисових сарадника и пријатеља из словенског света, као, преглед ондашњих националних и славистичких часописа који су се у већој или мањој мери бавили славистиком..

Алојева анализа показала је да је Губернатис својим чланцима и приказима о писцима и делима руске књижевности подстицао интересовање италијанске интелигенције, а да притом није темељније познавао токове руске књижевне мисли. Захваљујући и Губернатисовим напорима руски књижевници А. Толстој, Жемчужников и Гогољ једно време су били популарни у Италији. Нарочитог успеха у представљању италијанским читаоцима имао је са Љермонтовим и Тургеневим. Када

је Губернатис помогао да се у Италији обрати пажња на руску културу а књижевност приближи бројним преводима и студијама, окренуо се новим темама. Предмет његовог интересовања за словенске народе били су, поред Пољака, Чеха, Хрвата и Срби (из Србије и Далмације).

Студија С. Алоа открива Губернатиса као научника и “filoserba” који је видно доприносио ширењу и проучавању српске културе у италијанској средини као аутор или посредник у објављивању студија српских научника.

Познато је Губернатисово занимање за Србе, њихову историју и фолклор присутно у његовој књизи *La Serbie et les serbes* (1897). Веровања о биљкама и животињама код Срба, у склопу јужнословенског и руског фолкора, заступљена су у *Mythologie des plantes ou Legendes du regne végétal* (1878-1882), *Zoological Mythology or the Legends of Animals* (1872) и *Storia comparata degli usi natalizi in Italia e presso gli altri popoli indo-europei* (1869, 1878²). Вероватно захваљујући контактима преводилаца и Губернатиса српске народне песме су објављене у *Storia universale della letteratura* из 1883. (vol. III, IV/1, IV/2, V, VI), према преводима Јакова Тудине и Петра Касандрића (*Женидба Максима Црнојевића*). Ова Губернатисова антологија је значајна не само за упознавање Италијана са народном песмом¹ једног јужнословенског

народа већ и као посредник у њеном ширењу у Грчкој. Андреас Мардзокис, грчки песник италијанског порекла, користио је Губернатисово издање да српске песме представи грчким читаоцима. Студије о српским песмама налазиле су своје место у Губернатисовим часописима *Rivista contemporanea* (М. Сар, *Vuk Stefanovic Karadzic e la poesia popolare serba*, 1888, feb.232-255; *Rassegna letteraria dei paesi jugoslavi*, 1888, lug.139-146), *Rivista delle traduzioni popolari italiane* (А. де Губернатис, *Canti popolari serbi di G. Nikolic*, 1894, I/10, 809) и *Natura e arte* (У. Инчиостри, *I canti popolari serbi*, 1895).

Часописи које је Губернатис оснивао и водио упознавали су италијанске читаоце са српском историјом. Тако су у *Revue internationale* објављена: писма С. Новаковића (*Lettre de Belgrade*, 1883, 1884) и студије С. Бошковића (*La Serbe dans ses relations internationales*, 1885 и *L'empereur Etienne Douchan de Serbie et la Peninsule Balkanique au XIV siucle* 1886).

_____

illirici, greci (1842), Ferdinando Pellegrini, *Saggio di una versione di Canti popolari slavi* (1846), Francesco Karafa, *Canti del popolo Dalmata* (1849), Ivan de Rubertis, *Poesie Serbe di Medo Pucic* (1869), Jakov Kjudina, *Canti del popolo slavo, tradotti in versi italiani con illustrazioni sulla letteratura e sui costumi slavi*, (1878), Petar Kasandrić, *Canti popolari epici serbi, Versione metrica* (1884), Marko Antonio Kanini, *Il libro dell amore* (1885), Dj. Zabrarini, *Saggio di traduzioni dal serbo con introduzione* (1887), Jovan Nikolić, *Canti pololari serbi* (1894).

¹ Српске народне песме у италијанској средини представљене су и преводима: Alberto Fortis, *Viaggio in Dalmazia* (1774), Marko Brier (nisu љtampani), Nikola Jaklić, *Carmi slavi tradotti in versi italiani* (1829), Nikola Tomazeo, *Canti popolari toscani, corsi*,

Почетак Губернатисове преписке са српским интелектуалцима везује се за време рада на књизи *Dizionario biografico degli scrittori contemporanei*. На препоруку Л. Лежеа Губернатис је С. Новаковићу поверио представљање српских писаца. Након постављања Новаковића за министра унутрашњих послова, Губернатис се ослањао на С. Бошковића, В. Ђорђевића и друге сараднике из Србије. По мишљењу С. Алоеа не може се поуздано утврдити ауторство чланака, за већину се претпоставља да су дело С. Новаковића, затим самих аутора као у случају С. Бошковића.² Текстове о српским писцима преводили су

² Концепција књиге није обавезивала аутора да се посебно бави садржајем *Dizionario biografico degli scrittori contemporanei*. Љубазношћу С. Алоеа располажемо подацима о којим се српским писцима писало у Губернатисовим речницима. У италијанском издању *Dizionario degli scrittori* (1879) наведени су Стојан Бошковић, Ђуро Даничић, Јован Драгашевић, Драган [Владан] Ђорђевић, Љубомир Јовановић, Милан Миличевић, Љубомир Ненадовић, Стојан Новаковић, Јован Ристић, а у француском издању (*Dictionnaire international des écrivains d'aujourd'hui*, Florence 1888-1891) Матија Бан, Јован Бошковић, Стојан Бошковић, [Јован] Драгашевић, [Владан] Ђорђевић, Владан Јовановић, Јован Јовановић Змај, Ђорђе Малетић, Милан Милићевић, Стојан Новаковић, Јован Ристић, Марко Цар, [Панта] Срећковић, Мања заступљеност Срба у *Речнику*, у односу на друге Словене, по мишљењу С. Алоеа јесте последица неодрживања на Губернатисове позиве и анкет *Историја Грчке новог доба*.

Јанко Веселиновић и Хаим Давичо, док је коначна редакција припадала Губернатису.

Губернатисова оставштина открива и честу размену мишљења о промени физиономије његове периодичне публикације *Revue internationale* у јединствени међународни часопис који би уједно био и званично гласило Српског ученог друштва, а у чији рад би биле укључене Маарска и Југославенска академија из Загреба. Тај предлог није реализован због административних тешкоћа и жеље да се сачува честрдесетогодишња традиција у називу Српског ученог друштва. Овај часопис био је разлог прекида сарадње са Л. Лежеом, сарадником чији су прилози у рубрици *Новости из словенских књижевности* Губернатисове *Rivista Europea* пружали најзначајнији допринос неговању славистике седамдесетих година XIX века, а сам часопис подизали на виши научни ниво. Губернатис је очекивао подршку и сарадњу Л. Лежеа у преображеном часопису. Овог пута та сарадња је изостала, чак је и потпуно прекинута након Губернатисовог одбијања да у новом часопису објављује предавања Л. Лежеа са париске славистичке катедре.

Осим преписке која указује на успешно остваривану научну сарадњу, постоји и она која открива неостварене планове, на пример, о постављању Губернатиса за српског посланика у Фиренци.

Губернатисова лична иницијатива, одржавање сталних веза са сарадницима из словенског света, како то указује и Алоева књига, видно је утицала на развој славистике у Италији. Његове заслуге признате су у Србији избором за почасног члана Српског ученог друштва. Губернатисово дело, судећи по приложеној

библиографији, ни код нас ни у Италији није довољно проучено.³ Студија С. Алое *Ан ело де Губернатис и словенски свет* драгоцен је прилог бољем познавању Губернатисових научних и организаторских

напора у покретању славистичких истраживања у Италији, а у исто време и вредан допринос историји славистике.

Јованка Борђевић Јованоџић

---

³Поводом смрти А. Губернатиса у Српском књижевниом гласнику објављен је некролог са критичким освртом на његово дело (М Ристић, *Анђело де Губернатис*, СКГ XXX/V, 1913, 399–400).